Samarialainen gnostilaisuus
Pentti Tuominen

Samaria

Ajanlaskumme alun aikoihin Samaria oli Juudean ja Galilean välissä sijaitseva alue, jonka asukkaat, samarialaiset, olivat juutalaisten kiihkeitä uskonnollisia ja etnisiä kilpailijoita.

Juutalaiset halveksiat heitä, ja välit olivat erittäin huonot.

Samarialaiset

Samarialaiset pitivät itseään Jaakobin sekä juutalaisten pappissukujen jälkeläisinä, kun taas juutalaiset pitivät heitä Assyrian valloituksen jälkeen maahan tuotuina pakanallisina siirtolaisina.

Samarialaiset noudattivat omaa versiotaan Mooseksen laista (*samarialainen Toora*).

Juutalaiset pitivät samarialaisia kerettiläisinä ja epäpuhtaina.

Samarialaiset

Samarialaiset gnostikot olivat Johannes Kastajan seuraajia ja hänen **kastaja-liikkeensä sivuhaaroja**.

Näitä lahkoja yhdisti ajatus, että ***tietämättömät enkelit olivat luoneet maailman ja saattaneen ihmiset ”henkisen kuoleman kantajiksi”.***

He sanoivat kasterituaalinsa poistavan synnin seuraukset ja johtavan ***uudestisyntymiseen***, jolla näiden enkelien aiheuttama henkinen kuolema voitettiin.

Samarialaiset

Merkittäviä samarialaisten gnostikkojen lahkoja tunnetaan kuusi:

- **Dosithealaiset** (Dositheos, noin 10 jaa., lahko toimi 500-luvulle asti)
- **Simoniitat** (Simon Magus, noin 35 jaa., toimi 400-luvulle asti)
- **Menanderilaiset** (Menander, 60-luvulla, toimi 400-luvulle asti)
- **Saturnialaiset** (Saturninus, 90-luvulla, toimi 200-luvulle asti)
- **Basilidelaisuus** (Basilides, 130-luvulla, toimi 200-luvulle asti)
- **Kerdonilaiset** (Kerdon, 130-luvulla, toimi 200-luvulle asti)

Dositheoslaiset

Dositheos

Dositheos oli ensimmäisellä vuosisadalla elänyt samarialainen uskonnollinen johtaja, joka perusti gnostilaisen lahkon noin vuonna 10 jaa.

Dositheos tunnetaan myös nimellä ***Natanael***; kumpikin tarkoittaa ”Jumalan lahjaa”.

Hän tunsi hyvin Johannes Kastajan ja oli Simon Maguksen opettaja ja myös hänen kilpailijansa.

Kristilliset kirkkoisät moittivat Dositheosta siitä, että hän kielsi Vanhan testamentin profeetat ja juutalaisten juhla-ajat sekä Jeesuksen ylösnousemuksen.

Dosithealaiset

Dositheokselta ei ole jäänyt kirjallista aineistoa, joten hänen uskonkäsityksistään ei ole suoraa tietoa, mutta päätellen siitä, että kirkkoisät harhaopeista puhuessaan käsittelivät rinnakkain hänen ja Simon Maguksen oppeja, näiden on täytynyt muistuttaa varsin paljon toisiaan.

Dosithealaisten lahkon kerrotaan vaikuttaneen ainakin Egyptissä, Palestiinassa ja Syyriassa. Lahko oli olemassa vielä 500-luvulla päätellen siitä, että Aleksandrian silloinen piispa oli arvostellut heitä harhaoppisiksi.

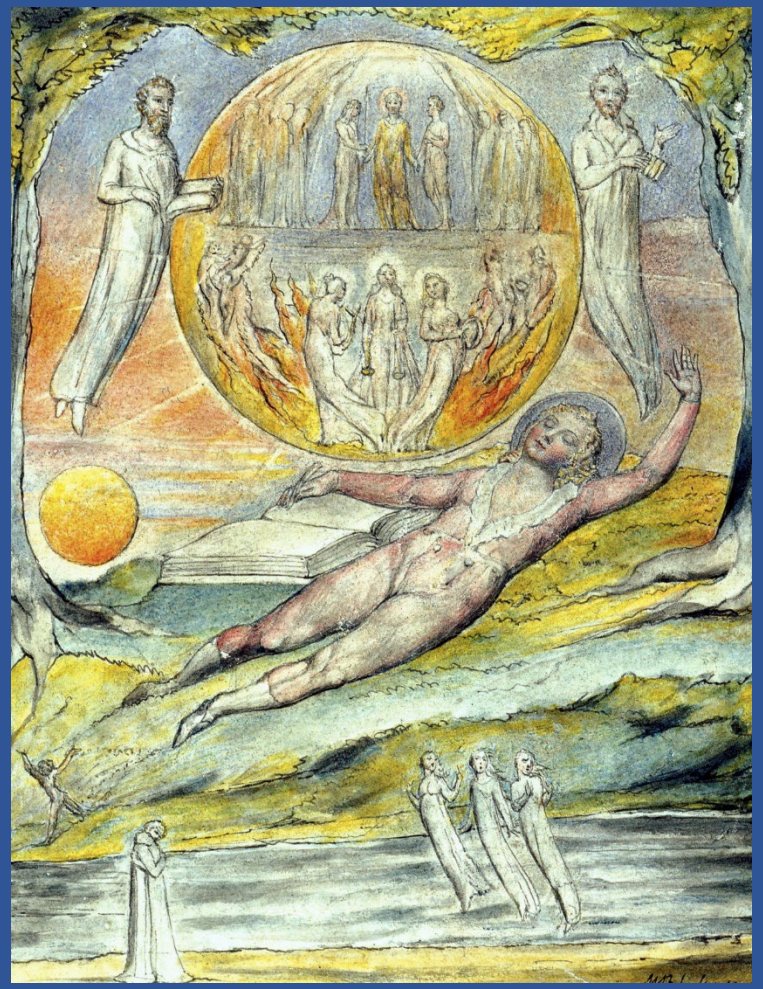

Simon Magus

Simon Magus

Monien tutkijoiden mielestä Simon Magus oli ensimmäisen vuosisadan oppineista se, joka eniten vaikutti gnostilaisuuden kehittymiseen.

Hänen lisänimensä tulee latinankielen sanasta *magus*, joka tarkoittaa tietäjää, maagikkoa, noitaa ja taikuria.

Antiikin maailmassa hän oli laajalti tunnettu etenkin Simon Pietarin vastustajana.

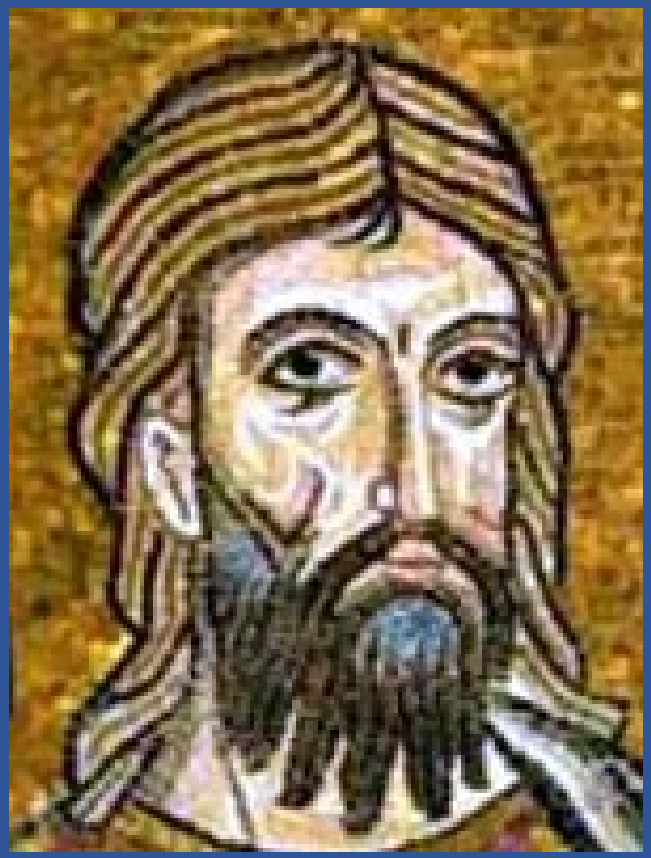

Simon Magus

Simon Magus eli noin 5 eaa. – 63 jaa.

Hän oli siis Jeesuksen aikalainen, pari vuotta tätä vanhempi.

Hän oli syntynyt samarialaisessa Gittan kaupungissa, jossa hänen vanhempansa Antonius ja Rakel asuivat.

Simon ei siis ollut juutalainen, kuten Jeesus.

Simonin lapsuudesta ei tiedetä paljoa, mutta eräiden lähteiden mukaan hän olisi isänsä kanssa viettänyt varhaislapsuutensa Aleksandriassa, jossa olisi saanut kreikkalaisen kasvatuksen.

Simon Magus

Simonin sanotaan opiskelleen lääkinnällisiä taitoja Aleksandrian lähistöllä toimineen Therapeutai-lahkon luona.

Lisäksi hänen sanotaan opiskelleen parannustaitoja Samarian maagikkojen opastuksella.

Simon oli aikalaisten mukaan lähes yhtä hyvä parantaja kuin Jeesus, joka ehkä myös oli ollut Therapeutai-lahkon opissa.

Samarian maagikot

Samarian maakunnassa vaikutti tuohon aikaan monia tunnettuja parantajia, ihmeidentekijöitä ja taikureita.

Simon Magus oli aikuisiällään oppilaana **Tanaim Samarialaisen** luona, joka oli kuuluisa mystikko ja julisti oppia sielun jälleensyntymisestä.

Simonin opettajana oli myös **Dositheos**, jonka Samariaan perustama lahko kielsi juutalaiset profeetat ja esitti gnostilaisia ajatuksia.

Simon Magus alkoi myöhemmin toimia itse opettajana ja sai runsaasti seuraajia, minkä jälkeen hän tuli tunnetuksi samarialaisten maagikkojen johtajana.

Simon Magus

Simon kuvataan eri lähteissä erityisen lahjakkaaksi, ja hänen sanotaan tunteneen hyvin niin lääketiedettä, matematiikkaa, astronomiaa kuin lakiakin.

Siksi hän ehkä sai lisänimensä **Magus (Tietäjä).**

Tutkijat eivät ole varmoja siitä, mitkä gnostilaisista ajatuksista todella ovat lähtöisin Simon Magukselta ja mitkä hänen oppi-isiltään – kuten Dositheokselta ja Tanaim Samarialaiselta.

Luultavaa on, että ainakin osa Simonin ajatuksista on lähtöisin **Johannes Kastajalta** ja **mandealaisilta**, joiden kanssa hän oli ollut tekemisissä.

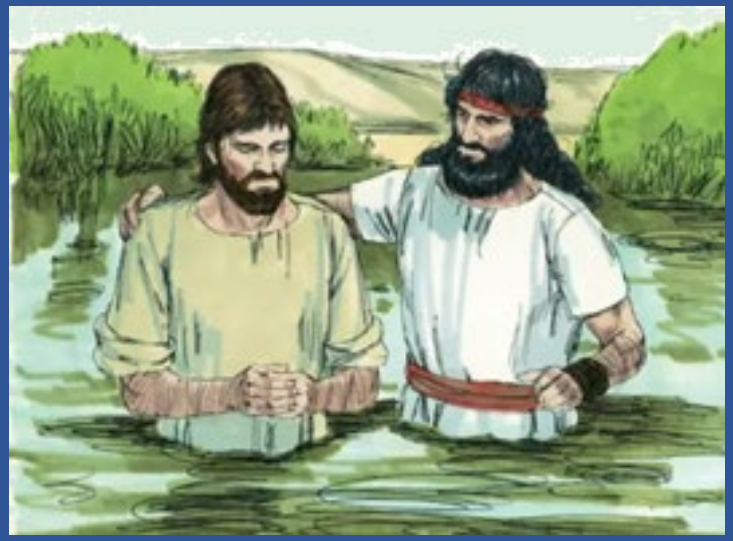

Simoniittojen koulukunta

Simon Magus perusti gnostilaisen koulukunnan, josta käytettiin nimitystä ”simoniitat” tai ”simonialaiset”.

Simonin uskonkäsityksistä tiedetään lähinnä kirkkoisien kirjoitusten perusteella.

Kirkkoisä Hippolytos esitteli ja kommentoi 100- ja 200-lukujen vaihteessa ilmestyneen harhaoppeja koskevan teoksensa *”Refutatio omnium haeresium”* (”Kaikkien harhaoppien kumoaminen”) puheita ja kirjoituksia, joiden hän sanoi olevan lähtöisin Simon Magukselta.

Simon Maguksen kirjoitukset

Simon Magus kirjoitti useita tutkielmia, joita pidettiin siihen aikaan suuressa arvossa hänen seuraajiensa keskuudessa, mutta ne ovat sittemmin kaikki kadonneet tai tuhottu.

Jäljelle on jäänyt tietoja vain kahdesta hänen kirjoituksestaan: *”Maailman neljä tahoa”* ja *”Kumoajan saarnoja”.*

Näissä Simon kuvasi Vanhan testamentin Jumalan (Jahven) huijariksi.

Paratiisin käärmeen hän kuvasi hyväntekijäksi.

Simon Maguksen kirjoitukset

Simon Magus kirjoitti myös kohua herättäneen *”Apophasis Megale”* kirjan, josta ei ole säilynyt yhtään kappaletta, joten kaikki, mitä siitä tiedetään, on peräisin siihen negatiivisesti suhtautuneiden kirkkoisien kirjoituksista.

Apophasis Megale on metafyysinen tutkielma maailmankaikkeuden korkeimpien tasojen rakenteesta.

Kirjassa Simon pitää universumin juurena Ääretöntä Voimaa (*Aperantos Dynamis*), joka on ”Äärettömän Suuri”.

”Jumala on polttava tuli”

Simonin mukaan *Jumalan polttava tuli* on kaiken ensimmäinen periaate.

Tätä ensimmäistä periaatetta Simon nimitti *”rajattomaksi voimaksi”*, ja piti sitä synnyttämättömänä älykkäänä olentona, josta luotu maailma sai alkunsa.

Hän sanoi Valon maailman olentojen emanoituneen ylimmästä Ykseydestä, josta ovat lähtöisin:

- miespuolinen Voima ja
- naispuolinen Viisaus (Ennoia)

Ylimmän Jumalan alkuajatus – Ennoia

Simonin mukaan ylimmän Jumalan ensimmäinen alkuajatus oli feminiininen *Ennoia*.

Ennoiasta tuli Kaiken Äiti, joka loi Jumalan ajatuksen mukaisesti Valon maailman kaikki enkelit ja arkkienkelit.

Simon kuvasi Ennoian roolin termillä *anima mundi – maailman sielu.*

Osa enkeleistä lankesi kateuteen, ja halusi luoda itsenäisesti jotain uutta. Siitä syntyi aineellinen maailma.

Simon ei mainitse yksittäistä demiurgia, vaan langenneet enkelit yhdessä kollektiivina toimivat aineellisen maailman ja ihmisen luojina.

Ennoian kohtalo

Simonin mukaan Ennoian luomat enkelit olivat tietämättömiä heidän kaikkien yläpuolella olleesta korkeimmasta Jumalasta. Muutamat langenneista enkeleistä kääntyivät äitiään vastaan, häpäisivät häntä ja sulkivat hänet vankilaan.

Ennoia siirrettiin myöhemmin lopulliseen vankilaansa – ihmisen kehoon – jossa hän joutui matkaamaan tuskallisten jälleensyntymien ketjussa kehosta toiseen.

Jumala lähetti lopulta yhden oman olemuksensa pelastamaan Ennoian.

Tätä tarinaa pidetään Sofia-myytin esiasteena.

Simonin ajatusten pohjalta *Valentinos* kirjoitti sata vuotta myöhemmin *”Pistis Sofia”* –kirjan.

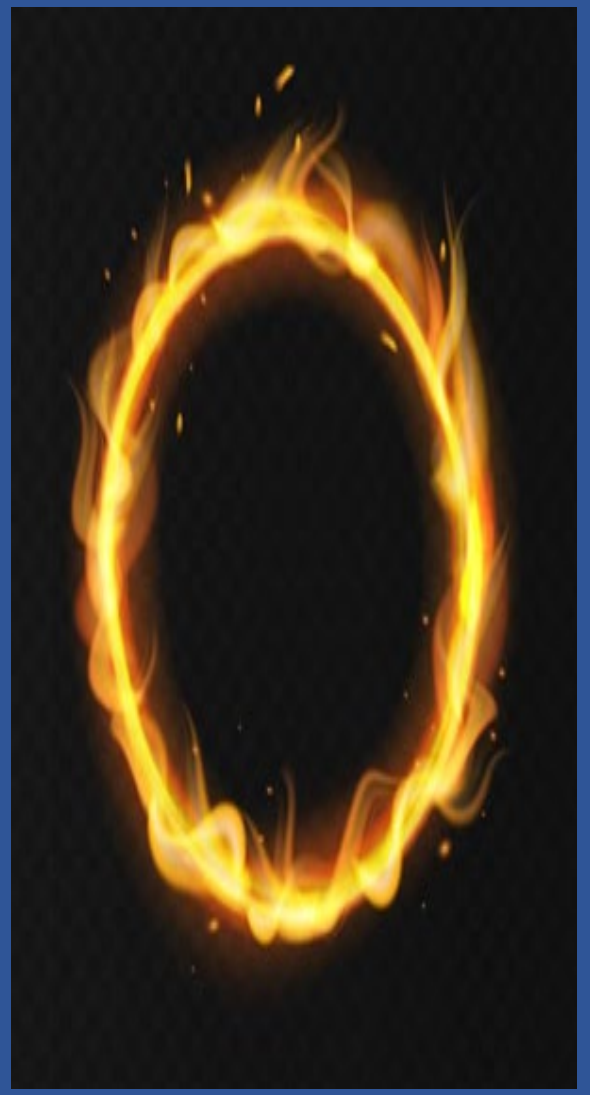

Simon Maguksen aionologia

(kr. aioni = aikakausi; gnost. = valo-olento)

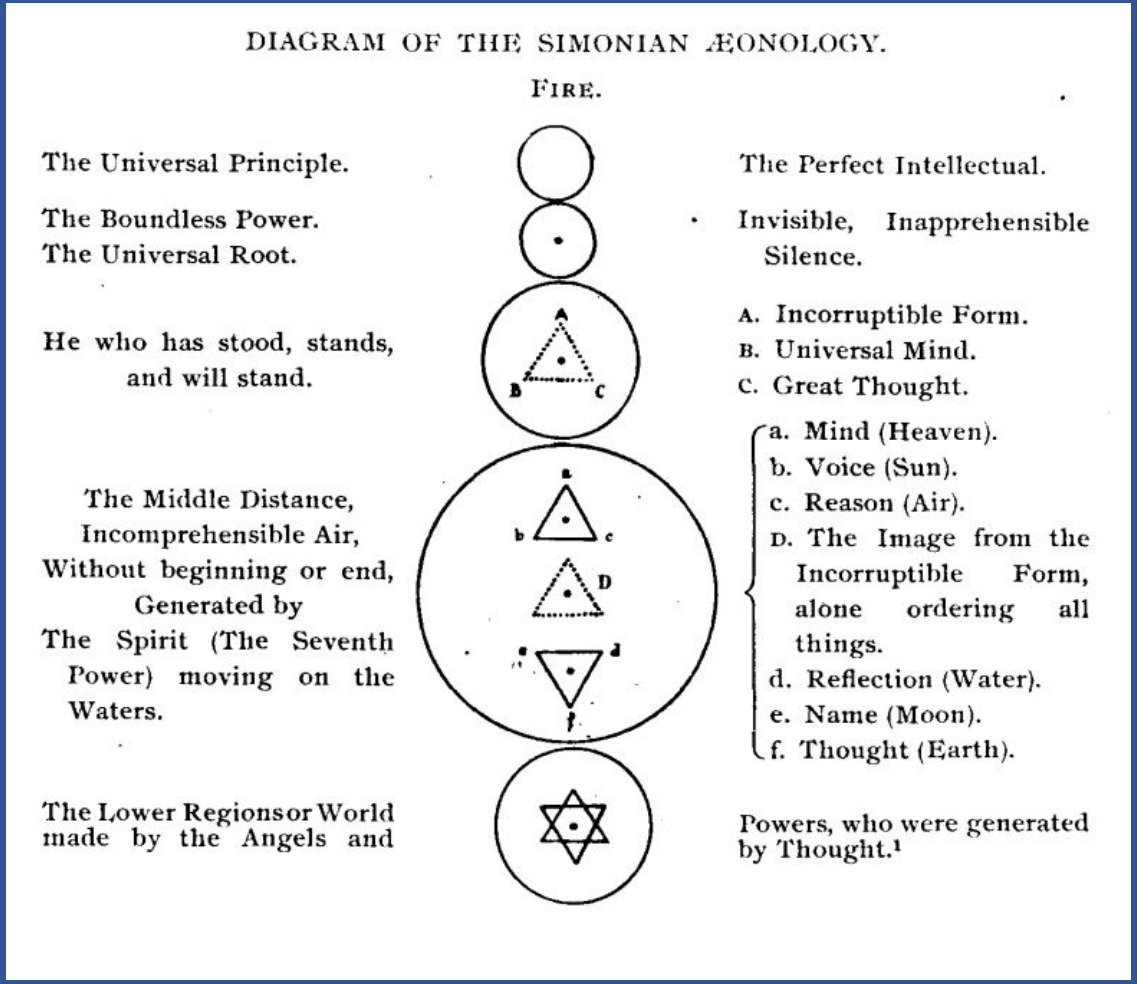

Hippolytoksen 200-luvulla ilmestyneen ”Filosofoumena” teoksen mukaan. Engl. käännös G.R.S. Mead.

TULI

Universaali Periaate

Täydellinen Äly

Rajaton Voima, Kaiken Alku ja Juuri

Näkymätön, Käsittämätön Hiljaisuus

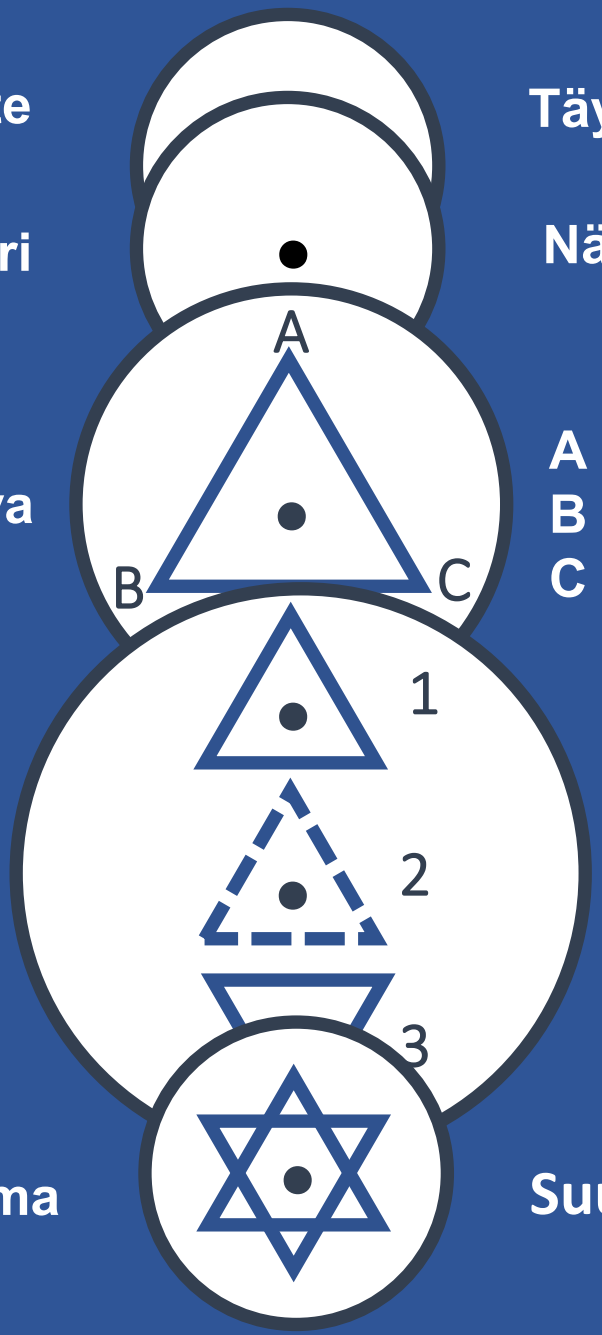

Hän joka oli, joka on ja joka on oleva

A = Virheetön Muoto
B = Kaikkeuden Mieli
C = Suuri Ajatus

Käsittämätön, aluton ja loputon välitila, ilma, jonka loi vetten päällä liikkunut Henki (7. voima)

1. Mieli (Taivas), Ääni (Aurinko) ja Järki (Ilma)
2. Virheettömän Muodon kuva
3. Heijastus (Vesi), Nimi (Kuu) ja Ajatus (Maa)

Aineellinen maailma

Suuren Ajatuksen luoma

Simon Maguksen aionologia

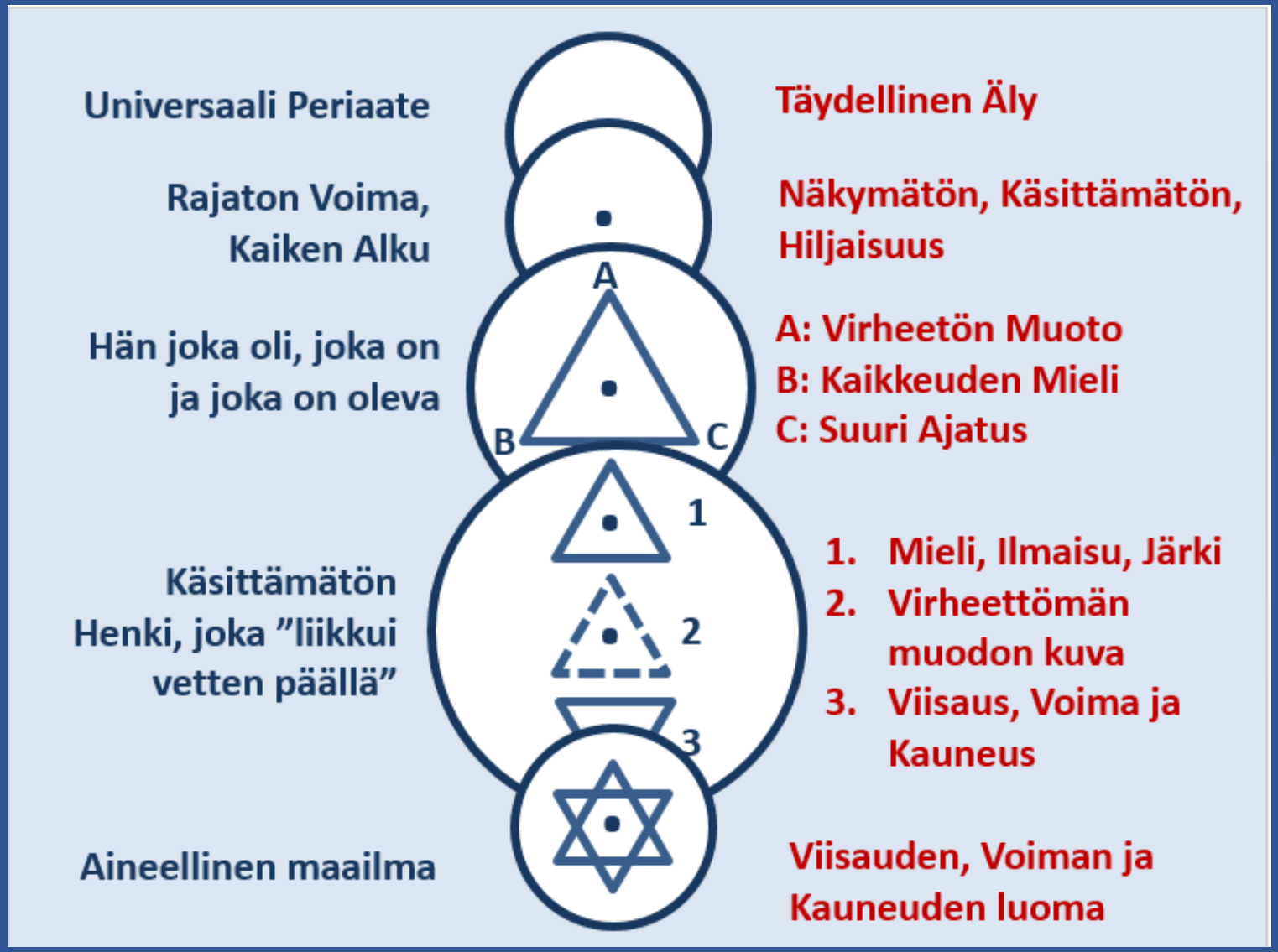

Kuviossa *ympyrä ja sen keskellä oleva piste* on ikivanha symboli, jolla on monta merkitystä:

- Ikuisuus
- Jumalan potentiaali
- Maailmankaikkeuden Äly
- Universaali periaate,
- Rajaton voima
- Kaiken alku ja loppu.

Simon Maguksen aionologia

Kuviossa *Kolmio* on aktiivisen Jumalan ja myös aineellisen maailman symboli.

Simonin mukaan aineellinen maailma oli syntynyt seitsemän Valon maailmasta emanoituneen juuren eli voiman kautta: **Mieli, Ääni, Järki, Heijastus, Nimi ja Ajatus sekä näiden kanssa sekoittunut suuri ”Rajaton voima”, joka liikkui vetten päällä.**

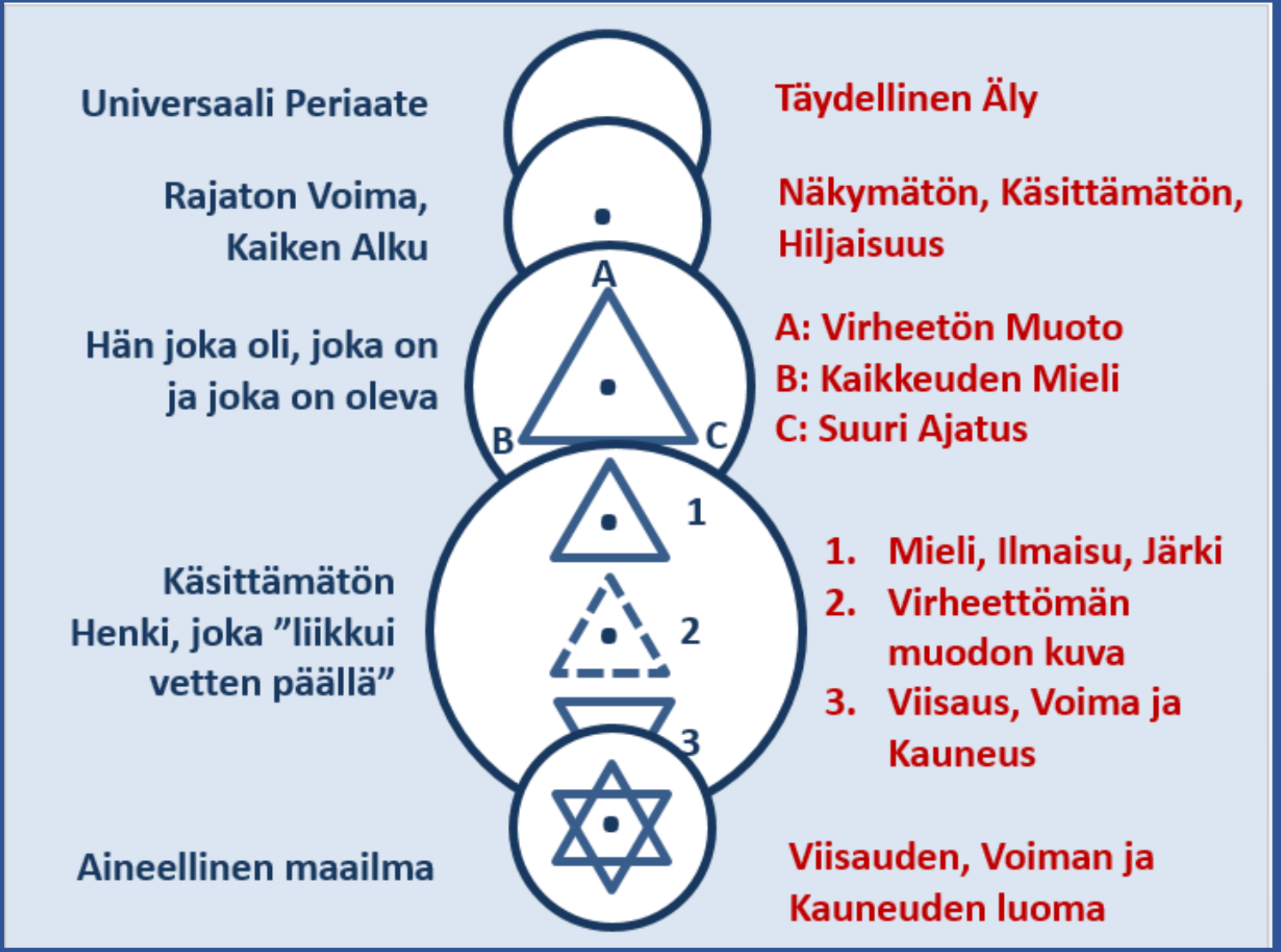

Simon Maguksen ajatuksia

Simon jakoi ihmiset kolmeen ryhmään:

- **maalliset,**
- **henkiset ja**
- **valitut**

Hänen mukaansa Jumalan henki esiintyy eli jokaisessa ihmisessä, mutta siitä on omalla kohdallaan tietoinen vain *henkinen ihminen ja valitut*.

Se henki on aluksi pieni henkäys, mutta voi kasvaa äärettömän suureksi voimaksi. Simon vertasi sitä sinapin siemeneen, josta voi kasvaa suuri puu eli Jumalan valtakunta ihmisessä.

”Jos Jumalan kuvaa ei olisi ihmisessä, sielu ei selviäisi ruumiin kuolemasta”.

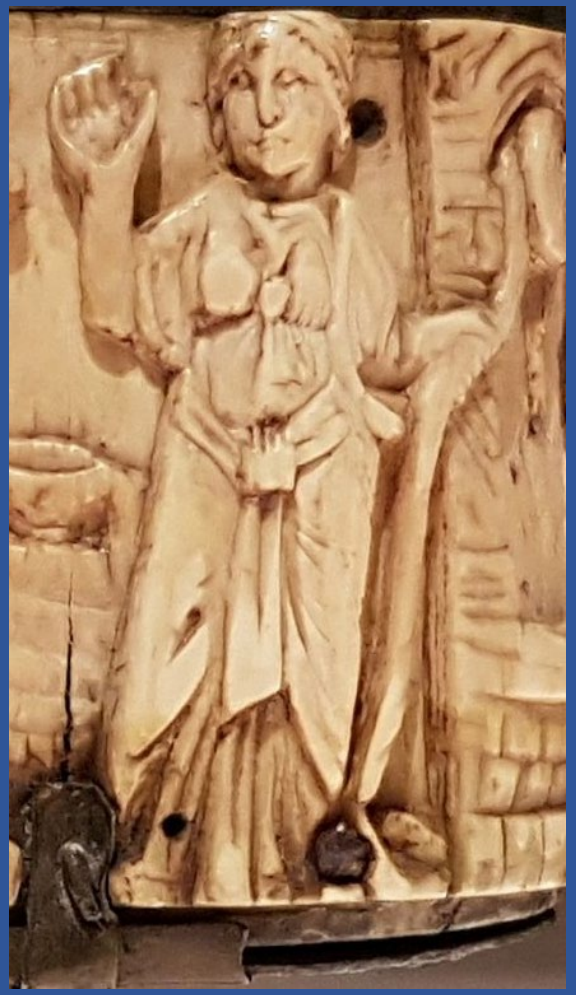

Gnosis Simon Maguksen mukaan

”Jumalallinen voima asuu kaikissa elävissä olennoissa.”

”Jokaisessa ihmisessä asuu ääretön voima, joka on samaa kuin maailmankaikkeuden juuri. Se on piilevänä jokaisessa – mahdollisena, ei todellisena”.

”Jumalallisen voiman löytämistä itsestään sanomme gnosikseksi.”

”Ihminen on oleellisesti yhtä jumaluuden kanssa. Se antaa itsetuntemuksen ja varmuuden tunteen siitä, että jokaisessa ihmisessä on jumalallinen luonto, jolla on ääretön kyky imeä itseensä universaalia viisautta”.

Simon Maguksen jälleensyntymisoppi

Simon sanoi, että *”Henkinen sielu – elämä, tietoisuus, henki, äly, kutsumme sitä miksi tahansa – on itsessään muodoton, mutta se ottaa jatkuvasti uusia muotoja tapahtumaketjussa, jota kutsutaan metempsykoosiksi – jälleensyntymäksi”.*

Tämän käsityksen Simon lienee omaksunut Pythagoraalta ja Platonilta, joiden kirjoituksia hän tunsi.

Simon Maguksen muita ajatuksia

Simon korosti, että pahuus ei ole jumallainen periaate, vaan ainoastaan seuraus ihmisen tietämättömyydestä ja etääntymisestä jumalallisesta rakkaudesta.

Hän ei puhunut synnistä, vaan rakkaudesta.

Hän puhui ihmisen sisäisestä Aadamista ja sen uudestisyntymisen vaatimuksesta jo tässä elämässä: *”Vanhan Aadamin tulee kuolla, jotta Uusi Aadam voisi syntyä.”*

Simon piti useimpia Raamatun kertomuksia allegorisina, ja vastusti niitä, jotka *”pitävät kiinni kuolleesta kirjaimesta”.*

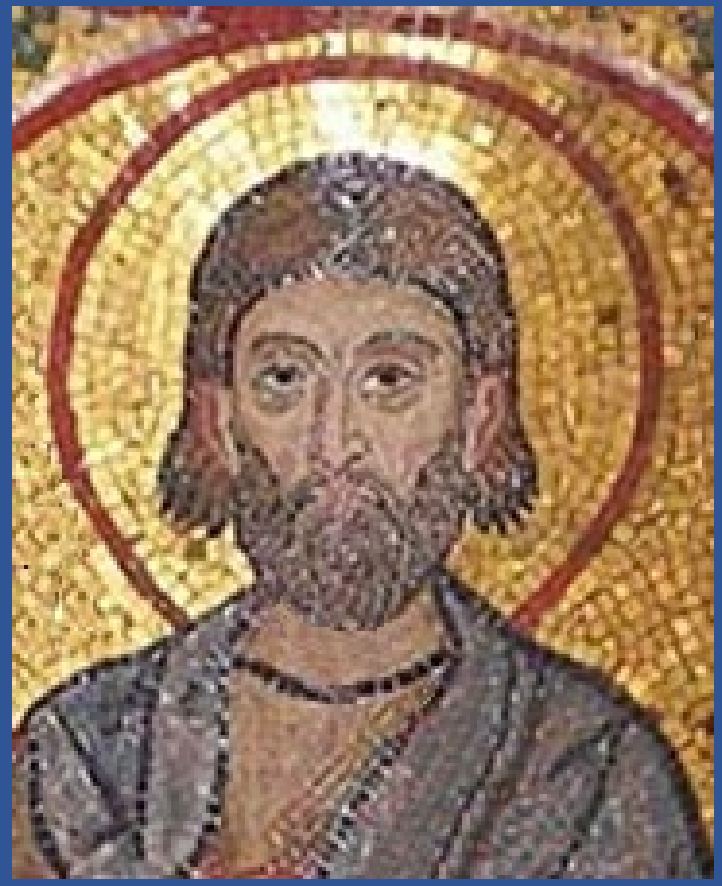

Simon Maguksen suhde Jeesukseen

Australialainen teologian tohtori *Barbara Thiering* on Kuolleenmeren kääröjä tutkittuaan tullut siihen tulokseen, että Simon Magus on Uudessa testamentissa yhtenä Jeesuksen opetuslapsista mainittu *Simon Kiivailija* (Luuk. 6:13–16).

Apostolien teoissa (Ap. t. 8:4–24) kerrotaan Simonista, joka yritti rahalla ostaa apostolien hengellisen voiman: *”Antakaa minullekin tuollainen valta, että kenen päälle panen käteni, se saa Pyhän Hengen”.* Irenaeus sanoo tämän Simonin olleen Simon Magus ja toteaa hänen teollaan ansainneen Pietarin kirouksen.

Simon Maguksen lähetystyö

Jeesuksen poistuttua näyttämöltä, hänen seuraajansa aloittivat aktiivisen lähetystoiminnan ”apostoleina”.

Simon Magus julisti apostolien näkemyksistä poikkeavia uskonkäsityksiä, jotka pohjautuivat Jeesuksen opetuksiin, mutta sisälsivät enemmän gnostilaisia piirteitä.

Simon ei hyväksynyt Paavalin kehittelemää kristinoppia miltään osin, vaan sanoi että Paavalin opetuksilla ei ollut mitään tekemistä Jeesuksen opetusten kanssa.

Simon käynnisti oman lähetystoimintansa Damaskoksessa, Kesareassa ja Roomassa.

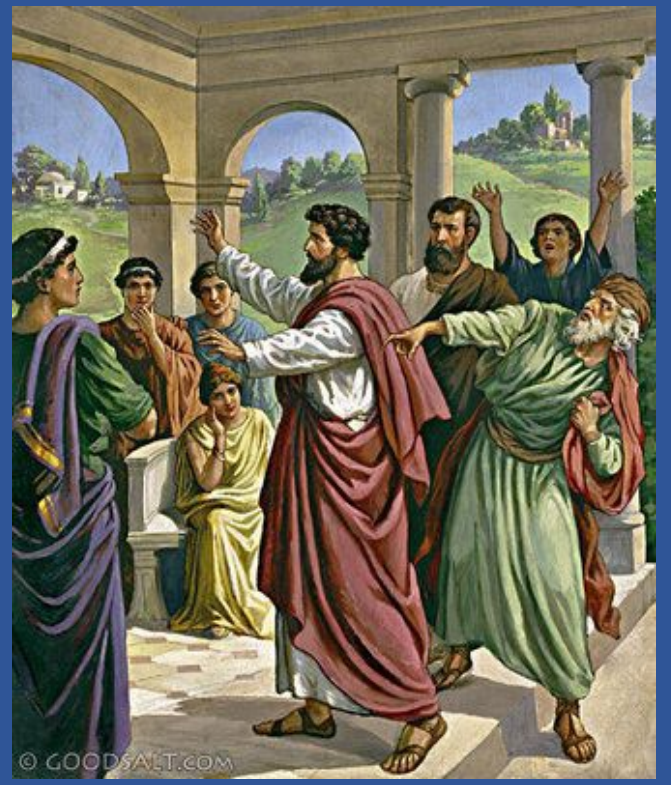

Simon Magus Roomassa

Roomasta löytyy 1100-luvulla tehty fresko, jossa apostolit Paavali ja Pietari sekä Simon Magus ovat keisari Neron edessä pyytämässä ratkaisua kiistoihinsa.

Simon Maguksen kuolema

Simon Maguksen ja apostolien kilpailutilanne jatkui parikymmentä vuotta ja laukesi vasta Simonin kuoltua Roomassa vuonna 63 kyseenalaisissa olosuhteissa.

Hänen kuolemastaan on useita keskenään ristiriitaisia tarinoita, joista yksi sitkeimmin eläneistä kertoo, että *Pietarin kannattajien palkkaamat kätyrit lynkkasivat Simonin kivittämällä.*

Simon Maguksen vaikutus

Simon Maguksen vaikutus aikalaisiinsa oli suuri.

Hänen oppinsa olivat lähtökohtana myöhemmille samarialaisille gnostikoille sekä *Valentinokselle*, joka 100 myöhemmin perusti nimeään kantavan gnostilaisen suuntauksen.

Simonin gnostilaisista ajatuksista osa on lähtöisin häneltä itseltään ja osa häntä ennen eläneiltä gnostikoilta – kuten Dositheokselta tai Satorniukselta.

Luultavaa on, että myös osa Simonin nimiin laitetuista ajatuksista on lähtöisin nasorealaisilta (mandealaisilta), joiden kanssa Simon oli ollut tekemisissä.

Menanderilaiset

Menanderilaiset

Menander oli ensimmäisen vuosisadan samarialainen gnostikko ja maagikko, joka kuului Simon Maguksen simoniittoihin, ja tuli Simonin kuoltua tämän koulukunnan johtajaksi.

Historioitsija Justinuksen mukaan Menander oli syntynyt Kappareteian kaupungissa.

Hän perusti oman gnostilaisen koulukunnan Antiokiaan, joka siihen aikaan oli pohjoisen Syyrian merkittävin kaupunki ja kreikkalaisen kulttuurin keskus.

Menanderin opetukset

Menanderin kerrotaan opettaneen, että maailman luojia olivat "Ennoiasta" emanoituneet enkelit.

Hänen sanomakseen on pantu lause: *”Perimmäinen voima pysyy tuntemattomana kaikille, mutta minun tehtävänäni on kertoa näkymättömästä maailmasta ja tuoda pelastus kaikkien ulottuville”.*

Hänen koulukuntansa sanotaan harjoittaneen *uudistumiskasteita*, jotka olivat samankaltaisia kuin mandealaisilla ja essealaisilla.

Menander välitti itäisen gnostilaisuuden opit hellenistiseen kulttuuriin. Hänen oppilaitaan olivat mm. Basilides, Kerdon ja Satornilus.

Saturnialaiset

Saturninus eli Satornilus

Saturninus Antiokialainen eli Satornilus **oli varhainen syyrialainen gnostilainen opettaja, joka tutustui gnostilaisuuteen samarialaisten Menanderin ja Simon Maguksen johdolla.**

Hän perusti Antiokiaan oman koulukuntansa, jota kutsuttiin *saturnialaisiksi*, ja joka oli toiminnassa 90–140 luvuilla.

Saturninus noudatti pääosin Menanderin oppeja, mutta täydensi niitä useilla omilla käsityksillään, esimerkiksi saarnaamalla, että aine oli epäpuhdasta.

Saturninuksen opetukset (1)

Saturninus opetti, että korkein, tuntematon Jumala on olemassa kaiken yläpuolella.

Hän ei luonut aineellista maailmaa, vaan *maailman loi seitsemän Jumalaa vastaan kapinoinutta enkeliä* (arkonttia), joiden johtaja kutsui itseään jumalaksi jäljitellen tosi Jumalaa, kaiken lsää. Juutalaiset pitivät tätä jumalanaan ja kutsuivat häntä Jahveksi.

Saturninus opetti, että kun kapinalliset enkelit halusivat luoda maailmaan ihmisen, he eivät kyenneet saamaan tätä pysymään pystyssä, jolloin Jumala sääli heitä ja auttoi heidän luomistaan *puhaltamalla jumalallisen kipinän ihmisiin*.

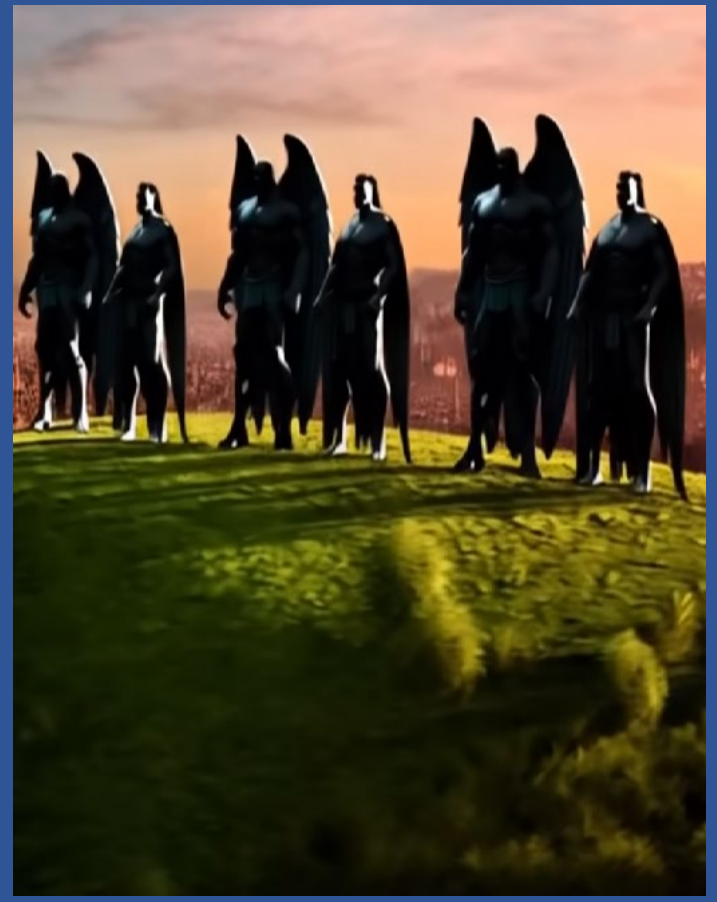

Saturninuksen opetukset (2)

Saturninuksen mukaan ihmisiä hallitsi alun perin juutalaisten jumala *Jahve*, mutta koska hän oli väärä jumaluus, eikä tarpeeksi voimakas suojelemaan heitä Saatanan vaikutukselta, tosi Jumala lähetti maailmaan *henkivapahtajan, Jeesuksen Kristuksen, jonka piti välittää tietoa Todellisesta Jumalasta saadakseen elämän kipinät palaamaan takaisin Jumalan luo.*

Toisin kuin Simon Magus ja Menander, *Saturninus oli dualisti, joka uskoi, että Jumalan vastustaja oli Saatana*, joka oli erillään arkonteista.

Tähän näkemykseensä Jumalan ja Saatanan dualismista hän oli saanut vaikutteita zarathustralaisuudesta, jossa samanlainen vastinpari oli Ahura Mazda ja Ahriman.

Saturninuksen opetukset (3)

Saturninus opetti *doketismia* eli oppia, jonka mukaan jokin korkeampi olento siirtyi Jeesuksen ruumiiseen ja käytti sitä välikappaleena opettaakseen ihmiskuntaa ja poistui siitä sitten ennen Golgatan tapahtumia.

Saturninus kannatti ankaraa *askeesia*, sitoutui kasvissyömiseen ja selibaattiin sekä kieltäytyi viinistä.

Hän kehotti myös seuraajiaan askeettiseen elämäntapaan ja kieltämään kaikki ruumiilliset halunsa.

Hän vastusti myös avioliittoa ja lasten tekoa, koska ne hänen mukaansa lisäisivät Saatanan valtaa aineellisessa maailmassa.

Basilidelaiset

Basilides

Basilides **oli gnostilainen opettaja, joka vaikutti Aleksandriassa Egyptissä 130–160 -luvuilla.**

Hän oli yksi samarialaisen Menanderin oppilaista, joka välitti opetuksiaan edelleen mm. Valentinokselle.

Basilides kirjoitti 24 kriittistä kirjaa evankeliumeista.

Hippolytoksen mukaan Basilideen oppi oli *”monistinen ja monilta ajatuksiltaan melko hellenistinen”*. Hän opetti jonkin aikaa myös Persiassa.

Basilides ei itse perustanut mitään lahkoa, mutta sen tekivät hänen seuraajansa toisella vuosisadalla. Tätä gnostilaista lahkoa alettiin kutsua *basilidelaisuudeksi*.

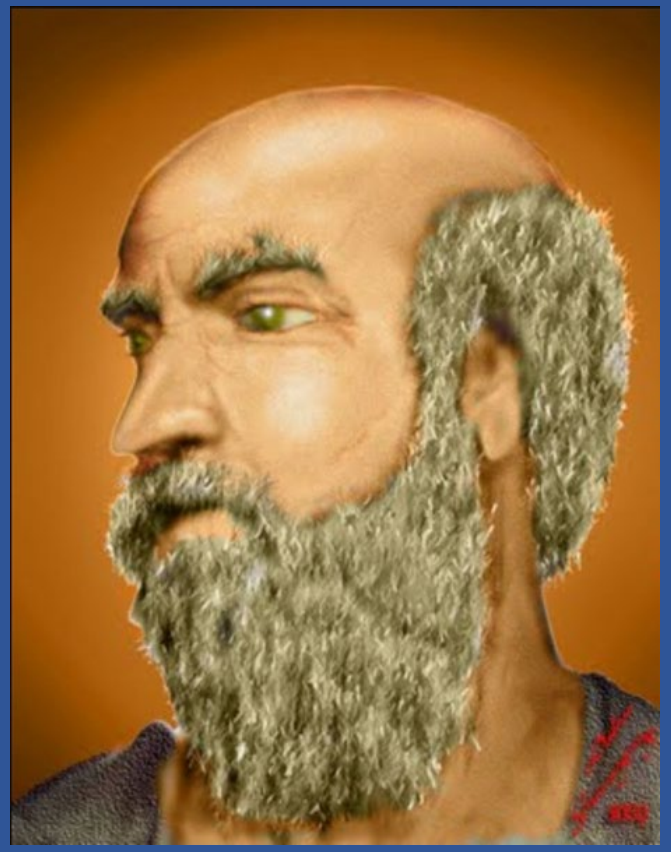

Basilidelaisuus

Basilidelaiset sanoivat, että Valon maailman (Täyteyden) päänä oli Jumala, jota ei ollut luotu, vaan joka oli ollut aina olemassa.

Lahko kutsui Jumalaa mystisellä nimellä *”Abraxas”.* Nimen alkuperä on tuntematon.

Heidän mukaansa Valon maailma yhdistyi Abraxasin mystisessä nimessä, jonka kabbalistinen lukuarvo 365 vastasi ”taivaiden ja päivien” lukua.

Tähän liitetään usein *Abraxas-amuletit*, joita ajanlaskun alkuvuosisatoina pidettiin pahalta suojaavina taikakaluina.

Basilidelaisuus

Basilidelaiset sanoivat, että korkeimmasta Jumalasta oli erilaisten välivaiheiden kautta virrannut eli emanoitunut Valon maailma ja aineellinen maailma.

Aineellisen maailman he sanoivat olevan paha sen vuoksi, että sen luoja ei ollut korkein Jumala, vaan Vanhan testamentin Jahve, joka oli harhaan johdettu arkontti ja vähäarvoinen jumaluus.

Maanpäällinen elämä oli heidän mukaansa pelkästään valon puhdistamista pimeydestä.

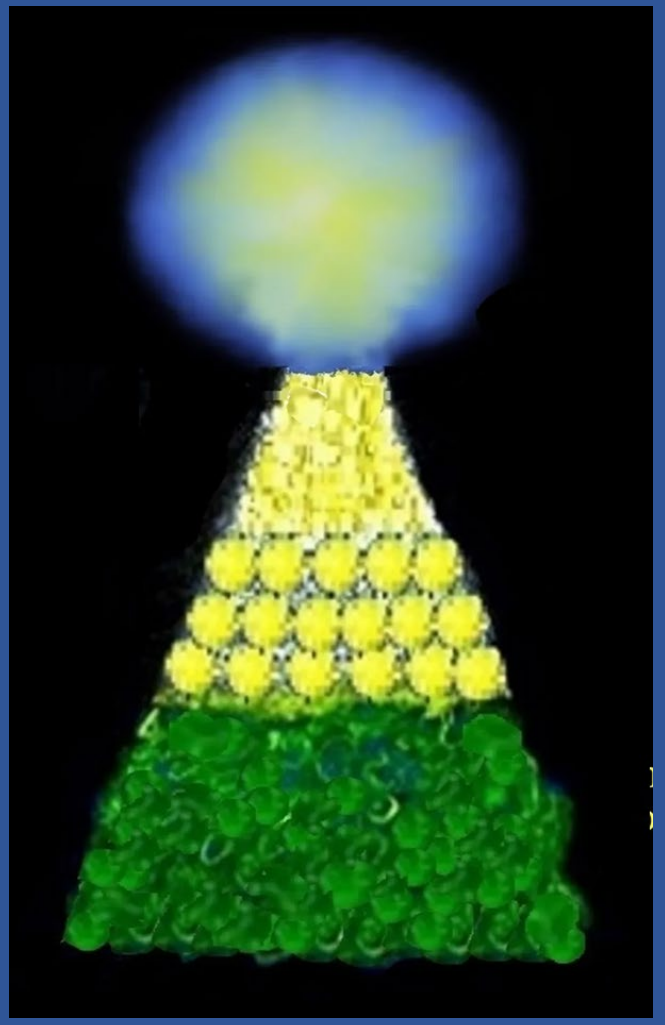

Basilidelaisuus

Basilides opetti, että *pelastus tulee gnosiksen kautta, ei uskon kautta.*

Gnosis oli hänen mukaansa ymmärrettävä *esoteerisesti* ja se ilmaistiin ihmisille Jeesuksen välityksellä, jonka hän sanoi olleen korkeimman Jumalan maan päälle lähettämä jumalallinen opastaja, ei jumala.

Basilides uskoi *sielun jälleensyntymään* ja sanoi, että ei ole olemassa muuta helvettiä kuin syntyminen uudelleen tähän maailmaan.

Basilidelaisuus

Basilideksen mukaan ihmisten *sielulla on kaksi osaa*, joista ylempi on järkisielu ja alempi inhimillinen sielu.

Ylempi sielun osa pyrkii olemaan hallitseva ja hakee apua Valon maailmasta.

Intohimojen hän sanoi olevan ihmisen ”alituisia seuralaisia”, jotka ovat ripustautuneina inhimilliseen sieluun tiettyjen primitiivisten ja sekasortoisten tapahtumien yhteydessä.

Basilidelaiset jakoivat ihmiset kolmeen luokkaan:

- ***materiaalisiin,***
- ***älyllisiin ja***
- ***hengellisiin.***

Kerdonilaiset

Kerdonilaiset

Kerdonilaisuus oli syyrialaisen *Addru Kerdonin* perustama gnostilainen lahko.

Hän oli Menanderin oppilas ja saanut vaikutteita siten myös Simon Magukselta.

Hänen tiedetään tulleen Roomaan vuonna 137 ja opettaneen siellä omassa koulussaan omalaatuista versiotaan gnostilaisuudesta.

Oheinen Nürnberger Chronik tietosanakirjassa 1493 julkaistu kuva ”Cerdo hereticus” (”Kerdo harhaoppinen”) ei liene Kerdonin näköinen, mutta parempaakaan kuvaa ei ole satavilla.

Kerdonilaiset

Kerdonin mukaan maailman olemassaololle on kaksi alkusyytä – *täydellisen hyvä ja täydellisen paha.*

Ensimmäistä hän piti ylimpänä jumalauutena, ja jälkimmäistä maailman luojana ja juutalaisten jumalana – Jahvena.

Jeesusta hän piti hyvän jumaluuden poikana, joka oli lähetetty maailmaan vastustamaan pahuutta.

Hän sanoi kuitenkin Jeesuksen olleen maailmassa vain illuusio, ei oikeasti syntynyt, ja että myös hänen kärsimyksensä oli vain näennäistä.

Kerdonilaiset

Kerdon ja hänen seuraajansa *pitivät ihmiskehoa pahan jumalan työnä.*

Sen vuoksi he loivat hyvin tiukan moraalisen koodiston, joka kielsi avioliiton, viinin ja lihan syönnin sekä kehotti paastoamaan ja harjoittamaan muutenkin kaikenlaista pidättyväisyyttä.

Kerdonilaiset kiistivät Vanhan ja Uuden testamentin todenperäisyyden, lukuun ottamatta eräitä kohtia Luukkaan evankeliumista ja Paavalin kirjeistä.

Markionilaiset

Markionilaiset

Markion Sinopelainen **oli gnostilaisen Kerdonin kuuluisin oppilas. Hän eli noin 85–160.**

Markion perusti oman kirkkonsa Roomassa ja se toimi vuosina 120–160.

Tämä markionilaisten kirkko oli teologisesti kristinopin ja gnostilaisuuden väliin sijoittuva suuntaus, josta tuli merkittävä kilpailija katoliselle kristinuskolle toisen vuosisadan jälkipuoliskolla.

Koska Markion oli hyvin varakas, hän saattoi perustaa uuden kirkkonsa seurakuntia ympäri Rooman valtakuntaa. Se oli jonkin aikaa merkittävä kilpailija katoliselle kristinuskolle.

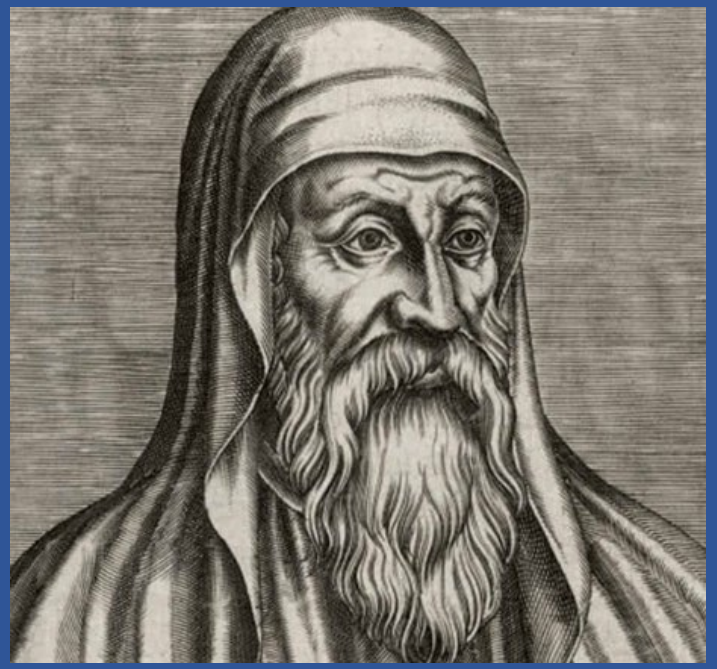

Markionilaiset

Markion ei mm. esittänyt metafyysisiä pohdintoja olevaisen synnystä ja luonteesta.

Markionin mukaan oikea kristillinen oppi oli Paavalin myötä päässyt saastumaan ja hänen omana pyrkimyksenään oli palauttaa oppi alkuperäiseen puhtauteensa.

Markionlaiset sallivat myös naisten päästä papiksi. Kun näin tekivät myös gnostilaiset liikkeet, alkoi katolinen kirkko pitää myös gnostilaisia markionilaisina.

Markionilaiset

Markion hylkäsi Vanhan testamentin käsityksen luojajumalasta, Jahvesta, jota hän piti mielivaltaisena ja kiivaana.

Markion kiinnitti huomiota ristiriitaan, joka vallitsi vanhatestamentillisen Jumalan (Jahven) ja Uuden testamentin Isä-Jumalan välillä.

Juutalaisten Jumala oli hänen mukaansa oikukas, ankara ja tuomitseva, kun taas Jeesuksen julistama Isä-Jumala on rakastava ja anteeksiantava.

Markion päätteli, että kyseessä täytyi olla kaksi eri jumalaa. Juutalaisten Jumalaa hän piti alempana luojajumalana (demiurgina), kun taas Jeesuksen julistamaa Jumalaa hän piti ylimpänä, Todellisena Jumalana.

Markionilaiset

Markion hylkäsi koko Vanhan Testamentin ja hyväksyi Uudesta Testamentista vain osia.

Hän kirjoitti oman *”Markionin kaanonin”*, johon kuului lyhennetty versio Luukkaan evankeliumista sekä kymmenen Paavalin kirjetä hiukan muutettuna.

Markion vastusti monia Paavalin oppeja, varsinkin oppia ruumiin ylösnousemuksesta.

Kirkkoisä Tertullianus kirjoitti noin vuonna 208 ”Markionin kaanonia” vastaan viidestä kirjasta koostuvan tutkielmansa *Adversus Marcionem* (Marcionia vastaan). Tutkielman laajuus osoittaa, kuinka vaarallisena mkatolinen kirkko piti Markionia.

Markionilaiset

Markionin julistus johti siihen, että kristillinen kirkko ryhtyi keräämään omaa hyväksyttyjen kirjoitusten kaanonia.

Markionin kirkko oli järjestäytynyt katolisen kirkon tavoin ja antoi samanlaisia sakramentteja, joskin täysin eri opin pohjalta.

Kirkkoisät tuomitsivat markionilaisuuden harhaopiksi.

Markionin kuoltua noin vuonna 160 hänen oppilaansa jatkoivat kirkon toimintaa, mutta katolisen kirkon vastustuksen vuoksi markionilaisuus menetti merkityksensä lännessä 200-luvulla.

Idässä kirkko jatkoi toimintaansa vielä 300-luvulla, mutta monet markionilaiset liittyivät *manikealaisiin*.

Markionilaisuus vs. gnostilaisuus

Markionilaisuus ja gnostilaisuus muistuttivat toisiaan monin tavoin, ja varhaiskirkon harhaoppien metsästäjät luokittelivat ne usein samaan kategoriaan, mutta nykytutkimuksessa markionilaisuutta ei yleensä pidetä gnostilaisuutena. Yhtäläisyyksiä toki on:

Molemmat hylkäsivät Vanhan testamentin luojajumalan (demiurgin) ja pitivät häntä alempana, ankarana tai jopa pahana jumalana. He uskoivat korkeampaan, tuntemattomaan rakkauden Jumalaan.

Kumpikaan ei hyväksynyt Vanhaa testamenttia pyhäksi kirjaksi.

Molemmat näkivät, että henki on ylempiarvoinen kuin aine.

Markionilaisuus vs. gnostilaisuus

Gnostilaiset rakensivat monimutkaisia kosmologisia myyttejä jumalallisista emanatioista ja aioneista. Markion oli käytännöllisempi ja karsi kaiken mytologian pois.

Gnostilaisuus opetti pelastuksen tapahtuvan salaisen tiedon (gnosiksen) kautta, joka paljastaa ihmisen sisäisen jumalallisen kipinän. Markion taas opetti pelastuksen tapahtuvan paavalisittain armosta ja uskossa, ei tiedon kautta.

Gnostilaisuudessa pelastus oli luvassa vain "henkisille ihmisille", kun taas markionilaisuus lupasi pelastuksen kaikille, jotka uskoivat.

Markionilaisuus oli radikaali kristillinen suuntaus, kun taas gnostilaisuus ei rajoittunut kristillisyteen.

Yhteenveto samarialaisesta gnostilaisuudesta

Samarialaiset gnostikot Dositheos, Simon Magus, Menander, Saturninus, Basilides ja Kerdon olivat ratkaisevassa asemassa gnostilaisuuden synnyssä ja kehittymisessä ensimmäisinä vuosisatoina.

Kirkkoisät (kuten Irenaeus) pitivät heitä – varsinkin Simon Magusta – kaikkien myöhempien gnostilaisten järjestelmien "isänä".

Heidän merkityksensä piilee siinä, että he muokkasivat juutalais-kristillisiä uskomuksia, hellenististä filosofiaa ja maagisia perinteitä järjestelmäksi, joka korosti pelastusta salatun tiedon (gnosiksen) kautta.

Toisen vuosisadan kuuluisin gnostikko – Valentinos – otti oppinsa alkupisteet Simon Magukselta ja Menanderilta.

Kysymyksia?

Kommentteja?

Lisätietoa:

G-kirja

KIITOS